

4. ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1297.
5. Там само. – Спр. 1296.
6. Там само. – Спр. 1873.
7. Там само. – Спр. 1294.
8. Там само. – Спр. 1292.
9. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО). – Ф. П-12. – Оп. 1. – Спр. 710.
10. Там само. – Ф. П-15. – Оп. 1. – Спр. 1365.
11. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ). – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 106.
12. Там само. – Спр. 107.
13. ДАПО. – Ф. Р-1507. – Оп. 1. – Спр. 392.
14. ДАЧО. – Ф. Р-193. – Оп. 8. – Спр. 174.
15. Архів Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Короленка (далі – АПННПУ). – Ф. 3. – Оп. 1954. – Спр. Накази. – Т. 3.
16. ДАПО. – Ф. Р-1507. – Оп. 1. – Спр. 471.
17. Там само. – Спр. 513.
18. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 177.
19. ДАПО. – Ф. Р-1507. – Оп. 1. – Спр. 440.
20. ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1869.
21. Там само. – Спр. 1861.
22. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 226.
23. ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1859.
24. Державний архів Харківської області (далі – ДАХО). – Ф. Р-4293. – Оп. 2. – Спр. 741.
25. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 71. – Спр. 242.
26. ЦДАВОУ. – Ф. 4621. – Оп. 7. – Спр. 24.
27. ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 4182.
28. Там само. – Спр. 4194.
29. Там само. – Спр. 4185.
30. ДАПО. – Ф. Р-1507. – Оп. 1. – Спр. 847.
31. Там само. – Спр. 908.
32. ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 4165.
33. Там само. – Спр. 4170.
34. Там само. – Спр. 4171.
35. Там само. – Спр. 1300.
36. ДАПО. – Ф. Р-1507. – Оп. 1. – Спр. 420.
37. Там само. – Спр. 470.
38. ЦДАВОУ. – Ф. 4621. – Оп. 7. – Спр. 7.
39. ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1874.
40. АПННПУ. – Ф. 3. – Оп. 1953. – Спр. Накази. – Т. 2.
41. ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1294.
42. Там само. – Спр. 1293.
43. Хоменко Н. Повсякденне життя студентської молоді повоєнної України // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – К., 2009. – Вип. 15.
44. ЦДАВОУ. – Ф. 4621. – Оп. 1. – Спр. 62.
45. Там само. – Оп. 7. – Спр. 18.
46. ДАПО. – Ф. Р-1507. – Оп. 1. – Спр. 420.
47. ДАЧО. – Ф. П-2087. – Оп. 1. – Спр. 26.
48. Державний архів Київської області. – Ф. П-485. – Оп. 3. – Спр. 6.
49. ДАХО. – Ф. Р-4293. – Оп. 2. – Спр. 497.
50. Державний архів м. Києва. – Ф. Р-985. – Оп. 2. – Спр. 32.
51. ДАЧО. – Ф. Р-1418. – Оп. 2. – Спр. 181.
52. ДАПО. – Ф. Р-1507. – Оп. 1. – Спр. 908.
53. ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1874.
54. ДАПО. – Ф. Р-1507. – Оп. 1. – Спр. 495.
55. Сергійчук О. М. Вища школа України в умовах лібералізації суспільного життя 1953 – 1964 рр.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2002.
56. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 71. – Спр. 106.
57. Там само. – Спр. 237.
58. Ісайкіна О. Д. Побут і дозвілля міського населення України в повоєнний період (1945 – 1955 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2006.
59. АПННПУ. – Ф. 3. – Оп. 1956. – Спр. Накази. – Т. 2.
60. ЦДАВОУ. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 4171.

Lukyanenko O. V. The every day life conditions of the Pedagogical Institutes stuffs in the Ukrainian Soviet Socialist Republic during the «thaw» period. The attention is given to the material living conditions of the educational process in higher pedagogical schools of the Ukrainian Soviet Socialist Republic during the «thaw» period (1953 – 1964).

Key words: everyday life, material living conditions, Pedagogical Institute, Ukrainian SSR, «thaw», students and teachers.

І. Л. Георгізова

СТВОРЕННЯ ЖІНОЧИХ ГРОМАДСЬКИХ СТРУКТУР В ПЕРІОД РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1991 – 2008)

У статті проаналізовано створення жіночих громадських структур в сучасній Україні.

Ключові слова: жіночий рух, громадські організації, дискримінація.

В період незалежності, на противагу попереднім періодам української історії, жіночий рух стає невід'ємною частиною життя українського суспільства, а процес його відродження набуває багатьох виявів. Одним із них є створення та діяльність жіночих організацій, які об'єднують жінок з метою здійснення різноманітних заходів, спрямованих на покращення становища жінки в українському суспільстві, адже в основі жіночого руху лежить принцип розгляду будь-якої колективної проблеми, передусім з погляду жінок, які ставлять під сумнів і критикують соціальні дискримінаційні умови, з якими вони стикаються. Проблема становища жінок, жіночого руху не є новою, але залишається актуальною як для самих жінок, так і для всього суспільства. За умов розбудови української державності жінки прагнуть займати вагоме місце у суспільно-громадському житті, розуміючи, що насправді демократичним є лише те суспільство, де панує реальна гендерна рівність.

Необхідність наукового дослідження теми визначається домінуванням у гуманітарних науках односторонніх підходів до висвітлення процесів і явищ суспільного життя, так званої «чоловічої моделі» нашого суспільства, з його чоловічими пріоритетами. Таке висвітлення історичних процесів і явищ обмежує наукові дослідження, подає неповну картину історичної реальності, не сприяє розумінню вагомості ролі жінок у суспільно-політичному і соціально-економічному житті. У наукових дослідженнях, політичній та інших формах діяльності має панувати гендерний підхід, тобто рівновага чоловічого і жіночого чинника в суспільних процесах сучасної України.

Проблема жіночого соціуму в радянський період історії України вважалася «закритою», панування офіційної ідеології про емансипацію радянської жінки, її рівноправність з чоловіками призвело до серйозних перекосів у розумінні місця і ролі жінок не тільки на побутовому, а й на державному рівні. Цей сумний спадок призвів до того, що місце жінки в системі відносин після проголошення незалежності все ще залишалося другорядним, тому привернення уваги до даної проблеми стало актуальним. Крім того, на сучасному етапі державотворення Україна приєдналася до Міжнародної Конвенції «Про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок», взявши зобов'язання вживати відповідних заходів у політичній, законодавчій, соціальній і культурній галузях для забезпечення всебічного розвитку і прогресу жінки з тим, щоб гарантувати їй користування правами її свободами людини на основі рівності з чоловіками [1, 126].

З кінця 1980-х рр. в українській науці з'являється нове бачення реалій жіночого буття за радянських часів. Відзначаючи досягнення радянської влади у законодавчому закріпленні рівності жінок і чоловіків, наданні жінкам можливості набувати освіту і працювати на виробництві нарівні з чоловіками, водночас відсутність автономії жінки як особистості відзначили О. Цуницька [2], О. Ярош [3], І. Жерьобкіна [4], Н. Лакіза-Сачук [5]. На думку О. Стяжкіної, об'єктивний історіографічний

аналіз дозволяє констатувати, що дослідження 1950 – 80-х рр. щодо становища жінок були частиною ідеологічно навантаженої концепції історії СРСР. Проблема жінок і жіночого руху вирішувалася в контексті завдань комуністичного будівництва. Роль і місце жінки в суспільстві було підпорядковане інтересам патріархальної тоталітарної держави [6, 517].

Частково проблематику історичних жіночих студій було визначено концептуальними дослідженнями науковців української діаспори. Досить критичною є їх оцінка становища української жінки за тоталітарної системи. До таких вчених можна віднести М. Рубчак – професора історії, директора Програм з європейських досліджень, члена виконавчого комітету кафедри гендерних досліджень Університету Валпасаріо (США). Вона є авторкою статей з історії та теорії націоналізму, порівняльного фемінізму й історії жіночого руху. Дослідниця зокрема обґрунтовує думку, що світогляд жінки в 90-х рр. XX ст. був спричинений впливом радянської ідеології, внаслідок чого, „самі жінки стають активними прибічницями таких поглядів, сприймаючи як належну разом і новітню радянську „ікону” жіночості, що поєднує образи трактористки-стаханівки і матері-героїні, що народжує здорових дітей для прийдешньої соціалістично-утопічної майбутності” [7, 124].

В Україні однією з передумов становлення гендерної політики став український фемінізм та жіночий рух кінця XIX – початку XX ст., тому роль жінки в українській історії стала предметом гендерних досліджень В. Агеєвої [8] й О. Маланчук-Рибак [9]. Визначними для формування напрямів досліджень жіночого руху стали роботи Л. Смоляр, яка вперше збирила і узагальнила значний фактичний матеріал з історії жіноцтва та зробила порівняльний аналіз діяльності українських жінок минулого та сучасного із застосуванням гендерного підходу [10 – 12]. Важливими у цьому контексті є й студії М. Богачевської-Хом’як, яка наводить основні положення феміністичної теорії початку XX ст., а також специфічне побутування феміністичних ідей в українському культурному просторі [13].

З 1991 р. в Україні утверджуються демократичні традиції, створюються умови для активної участі жінок в громадсько-політичному житті, формується усвідомлення „жіночого питання” як такого. Останнім часом змінився політичний і громадський статус жінки України, але через низку чинників вона залишається загалом відчуженою від політики. Поступове відродження жіночого руху в незалежній Українській державі стимулює подальше зростання його ролі в сучасній політиці, інтересу до його історії, відбувається переосмислення ролі жінки в суспільстві.

Україна має свою власну, непросту історію становлення жіночого руху. Активізація діяльності неурядових жіночих громадських організацій була помітна з перших днів незалежності, проте жіночий рух, поряд з іншими, зіткнувся з усіма проблемами становлення демократичної системи. Серед основних факторів ми виокремлюємо такі: відсутність громадянського суспільства; труднощі створення неурядових організацій; кризовий стан економіки і зміни, які в ній відбуваються; розпад сфери соціальних служб, на які раніше опиралися жінки; низький рівень знань про свої права і невміння їх захищати; відсутність співробітництва і солідарності серед жіночих неурядових об’єднань; недостатній зв’язок теорії і практики жіночого руху. Специфіка українського жіночого руху у перші роки незалежності значною мірою була зумовлена суспільно-політичною ситуацією в Україні, коли питання державотворення та

національного відродження посідали першорядне значення для усіх її громадян [14, 43].

Попри всі негаразди, які присутні в жіночому русі, можна з впевненістю говорити, що саме період економічних і політичних трансформацій на початку становлення Української державності заклав підвалини його сучасного розвитку, оскільки збільшення політичних прав дозволило заявити жінці на повний голос про свої права. Економічна криза дала змогу жінкам боротися за захист власних прав у сфері праці. Політична трансформація сприяла також зростанню відкритості до сприймання західних ідей і широкого знайомства з міжнародним документами про права людини, що створило нові орієнтири для українського законодавства, в яких відображалися рівні права і можливості жінок і чоловіків. Під тиском світового співтовариства Україна стала більш відкритою державою і почала надавати відкриту інформацію про становище жінок світовому співтовариству, демонструючи конструктивну співпрацю з жіночими організаціями.

Поява та розвиток жіночих організацій стали суттєвим чинником політичного плюралізму в розбудові громадянського суспільства в Україні. Почала формуватися нова структура політичної системи, якісно змінювалися її складові, однією з яких є жіночий рух, який структурується як за формами, так і за змістом діяльності, що сприяє активній співпраці з органами державної влади, громадськими об’єднаннями, інтеграції в міжнародні жіночі структури. Зокрема, почали видозмінюватися старі соціальні інститути – трансформувалася Комітет радянських жінок, змінилася суть офіційних журналів для жінок, виникла нова періодика, активізувалася діяльність органів, пов’язаних з жіночими проблемами [15, 225].

Разом з тим, активістки жіночого руху розуміли, що для жінок єдиним можливим шляхом реалізації власних інтересів є їхнє перетворення на суб’єкт. Серед конкретних пропозицій у цьому контексті виділялися наступні: створення організації, яка б займалася вихованням декількох претендентів на вищі політичні посади в країні; організація політичної жіночої партії; відкриття мережі жіночих політичних клубів; проведення роботи в нових політичних партіях, з метою включення „жіночого питання” в їхні політичні програми. Щодо питання, яким шляхом буде розвиватися жіночий рух України, його активістки вважали, що це можуть бути неформальні групи жінок, які зможуть винести думки жінок з різних проблем на рівень їх соціального бачення. Інший напрям передбачав створення власних незалежних структур.

Жіночий рух в Україні розвивався під дією як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До зовнішніх належать міжнародне право, міжнародний жіночий рух, програми розвитку ООН, спрямовані на досягнення гендерної рівності тощо. До внутрішніх відносяться політичні, соціальні, економічні, історичні, правові аспекти розвитку сучасної України. Однією з характеристик демократично організованого суспільства є функціонування самоорганізованих, добровільних об’єднань громадян, розвиток яких регулюється Законом України „Про об’єднання громадян” від 1992 р., в якому затверджено „право громадян на свободу об’єднання, яке є невід’ємним правом людини, закріпленням Загальною декларацією прав людини, і гарантується Конституцією та законодавством України” [16, 504]. Такі об’єднання є самоврядними, вони незалежні від держави і спроможні проводити колективні акції на захист своїх інтересів [17, 11]. Ще однією проблемою, яка гальмує

розвиток жіночого руху, є рівень усвідомлення співвідношення державотворчих та жіночих питань. Деякі прихильниці жіночих організацій вважають, що жіноче „розкріпачення” є другорядним і мусить підпорядкуватися будівництву суверенної держави [18, 10].

Отже, думка про те, що суспільство почне вирішувати проблеми гендерної рівності аж тоді, коли побудова держави буде закінчена, явно свідчить про те, що гендерні проблеми заздалегідь приречені на безкінечне відкладення. Один напрямок діяльності не повинен виключати інший, тому що жінка не має права відмовлятися від відстоювання власних інтересів, які б соціальні питання вона не вирішувала. Тут надзвичайно важливо нагадати, що становище жінки в суспільстві залежить від тих визначень, які діяльність жінок отримує в процесі суспільних відносин. Тільки через окремі сильні дієздатні жіночі організації жінки зможуть обстоювати власні права, здійснювати організований вплив на державні структури.

1. Балакірева О.М. та ін. Про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок: Доповідь про виконання в Україні Конвенції ООН. – К., 1998.
2. Цуницька О.В. Жіночий рух: через пізнання історії – до практичних дій // Жінка в Україні: Наук. зб. / За ред. А. Комарової та ін. – Т. 23. – К., 2001.
3. Ярош О.Б. Жіноче обличчя політики: міжнародне жіноцтво у політичній системі суспільства // Політика і час. – 2001. – № 2.
4. Жеребкіна І.А. Женское. Политическое. Бессознательное: Проблемы гендера и женское движение в Украине. – Х., 1996.
5. Лакіза-Сачук Н.М. „Жіноче питання” в контексті демократизації // Політика і час. – 1994. – № 11.
6. Стяжкіна О.А. Культурний простір жіночого буття в Україні в 50-90-ті роки: моделювання, тенденції, стереотипи // Жінка в Україні...
7. Рубчак М. Християнська Богородиця чи Березина? Фемінізм на противагу вічно жіночому // Філософська думка. – 2000. – № 1.
8. Агєєва В. Жіночий простір. – К., 2003.
9. Маланчук-Рибак О. Українські жіночі студії: історіографія та історіософія. – Л, 1999.
10. Смоляр Л.О. Минуле заради майбутнього: Жіночий рух Наддніпрянської України другої половини XIX – початку XX ст. – О., 1998.
11. Смоляр Л. Жіночий рух України як чинник гендерної рівноваги та гендерної демократії в українському соціумі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vlada.kiev.ua/women/zhruk.htm.
12. Смоляр Л.О. Жіноцтво в діяльності громад (XIX – поч. XX ст.) // Сучасність. – 1998. – № 9.
13. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: Жінки у громадянському житті України: 1884 – 1939 рр. – К., 1995.
14. Кісь О. Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні // І. – 2003. – № 27.
15. Моргун В.А. Суспільно-політичні проблеми розбудови громадянського суспільства в незалежній Україні: історичний аспект. – Донецьк, 2003.
16. Закон України „Про об'єднання громадян” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34.
17. Конституція України. – К., 1996. – 54 с.
18. Жінка на порозі XXI століття: становище, проблеми, шляхи соціального розвитку: Зб. мат. Всеукр. Конгресу жінок (Київ, 21 – 23 травня 1998 р.). – К., 1998.

Georgizowa I.L. The creation of the women's public structures during the development of the Ukrainian statehood (the 1991th – 2008th). In the article the creation of the women's NGO in the modern Ukraine are analysed.

Key words: women's movement, NGO's, discrimination.

